

STOACILIĞIN İSLAM DÜŞÜNCESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Fehmi Jadaane

Çeviri: Ece Ergin

alBaraka
Yayınları

FEHMİ JADAANE

1939'da Ürdün'ün Ayn Gazal semtinde dünyaya gelen Fehmi Jadaane, lisans eğitimini Ürdün Üniversitesi'nde tamamladı. Paris'te Sorbonne Üniversitesi'ndeki çalışmalarının ardından felsefe alanında doktora derecesi kazandı ve Ürdün Üniversitesi'nde doktor öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1981-82 yıllarında Sorbonne Üniversitesi'nde ziyaretçi öğretim üyesi olarak dersler verdi. Kuveyt Üniversitesi'nde 1988 yılında profesör unvanını aldı. Jadaane, daha sonra sırasıyla Collège de France, Sultan Kâbus Üniversitesi, Ürdün Kadın Üniversitesi ve Kuveyt Üniversitesi'nde dersler verdi.

Arapça, Fransızca ve İngilizce bilen Jadaane, farklı dillerde kitaplar ve bilimsel makaleler yayımladı. Çalışmalarıyla Fransız Ulusal Madalyası'na layık görülen Jadaane, Kudüs Kültür, Sanat ve Edebiyat Madalyası ile Ürdün Krallığı Sosyal Bilimler Devlet Onur Ödülü'nün de sahibidir. Hâlen Ürdün Üniversitesi'nde çalışmaktadır.

ECE ERGİN

1991 doğumlu Ece Ergin, ilk öğrenimini Terakki Vakfı Okullarında, orta öğrenimini Saint Benoit Fransız Lisesinde tamamladıktan sonra, 2014 yılında Bahçeşehir Üniversitesi İletişim Fakültesi Reklamcılık ve Halkla İlişkiler bölümünde lisans eğitimi almıştır. Reklamcılık ve Halkla İlişkiler bölümünü tamamlamasıyla birlikte sosyal medya içerik üretimi alanında profesyonel çalışma hayatına başlamıştır. Çalışma hayatını sürdürürken 2014 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde başladığı hukuk lisans eğitimini ise 2020 yılında tamamlamıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
STOACILIĞIN İSLAM DÜŞÜNCESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	9
GİRİŞ.....	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
STOACILIK VE İSLAM.....	17
1. Varlığın Temelleri.....	19
2. Kurtuluş Felsefesi.....	29
İKİNCİ BÖLÜM	
AKTARIM SORUNU.....	39
Sonuç.....	92
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
MANTIK.....	95
1. Felsefe ve Bölümleri.....	96
2. “Tasavvur” ve “Tasdik” Arasındaki Ayrım.....	102
3. Delâlet Teorisi.....	108
4. Tanım ve Betim.....	110

5. Önergeler ve Şartlı Kıyaslar	113
6. Tümeller Sorunu.....	116
Sonuç.....	128

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FİZİK	131
1. Cisim Kavramı	132
2. Cismani Nefs	141
3. Cismani Tanrı.....	151
4. Kelam'ın Cismaniliği ve Kur'an'ın Yaratılmışlığı.....	156
5. Kelam-ı İlahî: Yaratılmamış Kelam-ı Nefsî ve Yaratılmış Kelam-ı Lafzî.....	164
Sonuç.....	167

BEŞİNCİ BÖLÜM

AHLAK	169
1. Münasip Davranışlar	169
2. Nefsin Tutkuları.....	187
3. Devlet.....	224

GENEL SONUÇ	229
-------------------	-----

KAYNAKÇA.....	235
---------------	-----

EK-1

STOACILIK VE İSLAM FELSEFESİ / <i>Osman Amine</i>	243
---	-----

İNDEKS.....	267
-------------	-----

ÖNSÖZ

Bu çalışma Profesör Gandillac'ın nazik rehberliği ile hazırlanmıştır. Onun hatırı sayılır yardımı ve zarif destekleri sayesinde bu çalışmayı sürdürmeyi ve tamamlamayı başardık. Bize büyük yardımları dokunan Profesör R. Brunschvig ve Jean Jolivet'e minnettarlığımızı ifade etmekten memnuniyet duyuyoruz. El yazmalarını okuyarak bize birçok düzeltme tavsiyesinde bulundular. Özellikle Peder Allard'a yardımseverliği ve nazik destekleriyle eserimizin basımını mümkün kıldığı için minnet duyuyoruz.

STOACILIĞIN İSLAM DÜŞÜNCESİ
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

GİRİŞ

Bu çalışmada Stoa felsefesinin; kelamcıların ve filozofların öğretileri üzerinde önemli etkileri olan ana unsurlarını incelemek suretiyle soruna tarihsel bir bakış açısıyla yaklaşmayı amaçlamaktayız. Böylesine zorlu ve tartışmalı bir konuya ışık tutmayı başarabilirsek kendimizi hedefimize ulaştığımız sayacağız.

Amacımız her ne kadar doğrulanamaz varsayımlar düzleminin olabildiğince ötesine geçmekse de keşfe çıktığımız alanın karanlıkta kalmış noktalarının varlığını ve çoğunlukla basit olasılıklarla yetinmek zorunda kalacağımız gerçeğini yadsıyamayız.

Bununla birlikte bu kitabın yazarı oldukça alçakgönüllü iddialar öne sürmekte, “Stoacıların —başta ahlaki ve teolojik konularla ilgilenenler olmak üzere— Müslüman düşünürler üzerindeki etkisi, Peripatetizm ve Platonculuk’un etkilerinden daha fazla olmasa da en azından onlara denktir.”¹ iddiasını açıkça savunan bir tarihçi* kadar ileri gitmemektedir. Söz konusu iddia, İslam felsefesi üzerindeki Yunan etkileriyle ilgili iddialar arasında belki de en dayanaksız ve savunulması en zor olanıdır. Bu tezin sahibi, G. Rodier’in Stoa

---

¹ Osman Amine (Osman Emîn), *Le stoicism et la pensée musulmane*, “Revue Thomiste” içinde, no. 1, 1959, s. 82.

* Osman Amine’nin ilgili makalesi, “Stoacılık ve İslam Felsefesi” başlığıyla kitabın sonuna eklenmiştir [Ç.N. (Çeviri Notu)].

düşüncesinin Batı felsefesi üzerindeki etkisi üzerine kaleme aldığı² ve L. Zanta'nın 16. yüzyıl Avrupasında Stoa düşüncesinin yeniden doğuşunu konu edindiği çalışmalarını³ İslam dünyasına duyurmak istiyor gibi görünmektedir. Aristoteles, Platon ve Yeni-Platoncuların İslam felsefe ve kelam çevreleri üzerindeki açık ve derin etkisini hatırlamak, Stoa'ya tahsis edilen bu ayrıcalıklı yere şaşırarak için yeterlidir. Çalışmamız, Stoacı etkiyi yadsımayı veya önemsizleştirmeyi hedeflememektedir; aksine tek amacımız, olgulardan ziyade varsayımlara dayalı abartılı açıklamalardan kaçınmaktır.

Müslüman düşünürlerin çalışmalarında Stoacı unsurların varlığı tartışmasız bir gerçekliktir. Bu gerçekliğin önemini göz ardı etmeden eklemek gerekirse Stoa felsefesinin İslam felsefesi üzerindeki etkisi Aristotelesçiliğin ve Platonculuğun etkisinden daha zayıf kalmaktadır.

Çalışmamızla bir polemik başlatmak niyetinde değiliz. Kimi tezleri zaman zaman tartışmamız gerekecekse de amacımız bizden önceki çalışmalarda genellikle dağınık bir şekilde ele alınmış olan, ancak tatmin edici bulmadığımız tarihsel bir sorunun çözümüne olumlu birtakım katkılarda bulunmaktır.

Kahire Üniversitesi'nde profesör olan Osman Amine'in konuyla ilgili makaleleri hâlen önemini korumaktadır.⁴ Bu yazardan esinlendiğimiz, dolayısıyla ona atıfta bulunmamız gerekeceği yönünde eleştiriler mevcutsa da şunu büyük bir kesinlikle söyleyebiliriz ki kendisi çıktığımız bu gezide bize kılavuzluk etmek suretiyle yardımcı olacaktır.

Kelam ilminin önde gelen uzmanlarından Horowitz; kelamcılar ve özellikle Mutezili üzerindeki Stoacı etkilerden söz etmekle

² Georges Rodier, *Etudes de philosophie grecque*, Paris 1926, s. 219.

³ Léontine Zanta, *La renaissance du stoicism au XVIe siècle*, Paris 1914.

⁴ O. Amine, *el-Felsefet'ur-Revakiyye*, 2. Basım, Kahire 1959; *Le stoicism et la pensée musulmane*, "Bulletin of the Faculty of Arts" içinde, Kahire Üniversitesi, C. XVII, Bölüm 2, Aralık 1955; *Le stoicism et le pensée musulmane*, "Revue Thomiste" içinde, n. 1, t. LIX, 1959.